

Publisert som kronikk i Nordlys fredag 15. april 2005

NORSK NORDOMRÅDEPOLITIKK I HELHETLIG PERSPEKTIV

av

Seniorforsker Arnfinn Jørgensen-Dahl og styreleder Willy Østreng,
OCEAN FUTURES, Oslo

Norge og andre land i nord

Om kort tid mottar Stortinget en melding fra regjeringen om norsk nordområdepolitikk. Denne begivenheten er historisk. Aldri før har Stortinget blitt invitert til å gjennomføre en omfattende drøfting av norske interesser, muligheter og utfordringer i hele Arktis. Regjeringen fortjener honnør for å ha igangsatt dette arbeidet.

Politikk handler om å fordele goder og byrder mellom samfunnsaktører ut fra en helhetlig tilnærming. Den politiske utfordringen i nord er derfor å definere nye ramme- og samlivsbedingungen for forholdet mellom særinteresser av stor betydning for randstatenes stats-, samfunns- og individsikkerhet. Målsettingen er å dempe det regionale konfliktpotensialet og sikre en fredlig og regulert utvikling. Den meldingen som legges frem for Stortinget har gjennomgått en lang, trang og til dels smertefull svangerskapsperiode hvor sektordepartementene har søkt å sikre sine egne saksområder best mulig arbeidsbetingelser. I slike prosesser kan helheten ofte gå tapt eller svekkes til fordel for sterke særinteresser. Dette vil være et alvorlig tilbakeslag for en region som skriker etter politisk engasjement, handling og koordinering. Stortinget kan nå sette sitt merke på denne politikken.

De internasjonale rammene Norge opererer innenfor i nord er i stor grad et produkt av stormaktenes politikk. Det betyr ikke at Norge står tilbake som en maktesløs og svinebundet aktør. De store forandringene som har funnet sted i Arktis i løpet av de siste femten årene har skapt et politisk manøvreringsrom for små stater som disse vanligvis ikke er vant til i internasjonal politikk. De militær-strategiske interessene som dominerte området gjennom hele den kalde krigen har nå fått konkurranse fra det sivile samfunn som fremmer sine mange interesser gjennom en nylig etablert flernasjonal samarbeidsstruktur. Arktisk råd, Barentssamarbeidet, det Nordlige forum, Den internasjonale arktiske forskningskomiteen er eksempler på flernasjonale samarbeidsfora hvor de små statene er i flertall. Dette gir muligheter for alliansebygging og politisk koordinering. Arktis er i den politisk støpeskjeen. I dette regionsbyggingsprosjektet står vitale norske interesser på spill. Skal Norge gjøre seg gjeldende i denne byggefasen må nordområdepolitikken fundamenteres på to grunnleggende pilarer:

- En noenlunde klar oppfatning av hva Norges interesser i regionen er, og
- En grundig forståelse av andre lands interesser, politikk og strategier.

Norges interesser i nord

Grunnlaget for en troverdig norsk nordområdepolitikk hviler på en felles forståelse av hva Norges interesser er. Politiske partier, økonomiske og kommersielle selskaper og grupperinger, sosiale og kulturelle organisasjoner har mildt sagt sprikende oppfatninger av hva disse interessene er. Sprikende staur fører ofte til handlingslammelse og forsømte muligheter. Å finne formelen for å forene disse synspunktene gjennom et helhetlig rammeverk er ingen enkel oppgave, spesielt siden lite har vært forsøkt på dette tidligere. Spørsmålet er derfor om Norge har institusjoner som er i stand til å påta seg en slik oppgave?

Andre lands interesser i nord

Ingen politikk rettet mot nordområdene kan håpe på suksess uten at andre lands interesser er tatt med i betraktningen. Men hvilke kunnskaper har Norge egentlig om hvordan disse landene ser på sine egne nasjonale interesser i nord? I hvilken grad betrakter de sine interesser å være i harmoni eller konflikt med andre lands interesser? Hva vet vi om deres villighet og mulighet til å samarbeide med andre land? Hva vet vi om deres naturressurser og de økonomiske og kommersielle betraktningene som legges til grunn for utnyttelsen av disse? Hva vet vi om deres oppfatninger av Norges interesser og politikk? Hva vet vi om andre staters villighet til å akseptere, eller til og med aktivt søke, norsk deltagelse i utnyttelsen av egne ressurser til lands og til vanns? Spørsmålene er mange, svarene er få og definitivt usikre.

Hva må gjøres?

Det eksisterer allerede mye data og informasjon som kan samles og systematiseres for å besvare flere av disse spørsmålene, men mer er nødvendig. Dagens mer åpne internasjonale klima gir dessuten Norge mange muligheter for kunnskapsinnhenting som tidligere lå i dvale. Erfaringene fra det internasjonale nordlige sjøruteprogrammet – INSROP – viser dette til overmål. Sovende interesser er vanligvis forsømte interesser. Det haster derfor med å vurdere om de midler, ferdigheter, kunnskaper og institusjoner vi i dag rår over har en standard som effektivt kan fremme og samordne norske interesser gjennom en helhetlig politikk.

Det er klart at våre kunnskaper om andre lands interesser i nordområdene er mangelfulle og langt fra grundige nok om de skal kunne danne en vesentlig del av grunnlaget for en rasjonell og effektiv nordområdepolitikk. Resurser må derfor brukes systematisk for å fremskaffe eksisterende kunnskaper samt på å tilegne oss nye. Vi må engasjere oss i et mye mer intensivt samarbeide med internasjonal ekspertise. Og sist, men ikke minst, må vi innse at den kalde krigens dager har etterlatt Norge (og andre land) ideer om og holdninger til nordområdene som i dagens situasjon ikke er like relevante som de en gang var.

Å enes om en felles oppfatning av norske interesser i nordområdene må nødvendigvis skje gjennom en prosess som i hovedsak finner sted innen offentlige institusjoner. Men styrt av departementer med delvis motstridende mandater og ulike byråkratiske tradisjoner og operative vaner, kan dagens interdepartementale ordninger neppe sies å være tilstrekkelige. Den største svakheten ligger i institusjonenes eksklusivitet som gir

viktige samfunnsgrupper med legitime interesser i nord en tilfeldig og begrenset deltagelse. For å bøte på disse manglene bør det opprettes en permanent *Norsk Polarkommisjon* med kunnskapsrike personer fra et representativt utvalg av relevante samfunnsgrupper og organisasjoner til å bistå norske myndigheter. Land som Canada, Russland og USA har lenge forstått betydningen av å mobilisere og kanalisere den spesielle ekspertisen som nordområdene krever inn i særskilte institusjoner med bl.a. annet rådgivende funksjoner overfor landets lovgivende og styrende organer. Sammenliknet med disse landene rår Norge over relativt lite og det er derfor desto viktigere at vi samordner det vi har.

Polarkommisjonen skal kunne holde offentlige høringer og arrangere konferanser om utfordringene i nord. Den skal kunne foreslå hvilke forsknings- og utredningsoppgaver som bør prioriteres av norske myndigheter og selv kunne bestille studier og utredninger. Kort sagt: den skal bistå det politiske systemet i arbeidet med å skape helhet og sammenheng i norsk nordområdepolitikk. Et slikt rådgivende og konsultativt organ vil kunne bidra vesentlig til å forandre norsk forskning om nordområdene til en mer systematisk, omfangsrik, målrettet og energisk aktivitet enn tilfellet er i dag. Kommisjonen vil dessuten kunne spille en vesentlig rolle i avklaringen av Norges nasjonale interesser. Og fremfor alt vil en slik kommisjon kunne fungere som en kunnskapsrik og permanent rådgiver for Stortinget og regjeringen når det gjelder å tilpasse norsk nordområdepolitikk til skiftende omstendigheter.